Калініченко Олександр Федосійович, *професор кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат юридичних наук, доцент*

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНОСТІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ І ЗАГРОЗИ

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ч. 1, ст. 17 Конституції України) [1]. В умовах російсько-української війни реалізація цієї норми Конституції України найважливіша функція національної безпеки зобов'язує державу здійснити комплекс заходів спрямованих на нейтралізацію воєнних небезпек [2, с. 3].

Перші підвалини державної політики національної безпеки України були закладені в Постанові Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР, що втратила чинність на підставі Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV. У сьогодення, у цій сфері, суспільні відносини в Україні регулюють та охороняють «Стратегія національної безпеки України» схвалена Рішенням Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року, введена в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII та багато інших нормативно-правових актів. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII визначає, шо «… національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [3].

Приблизно аналогічні визначення пропонуються і в енциклопедичних та доктринальних джерелах. Зокрема, «Міжнародна поліцейська енциклопедія» передбачає, що «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА – захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від загроз. Офіційний підхід трактує національну безпеку як стан (ступінь) захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що виступає необхідною умовою збереження і примноження духовних і матеріальних цінностей (Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України, розд.1)». До речі, зазначена енциклопедія вміщує, окрім зазначеної, цілий ряд інших статей присвячених національній безпеці, а саме: «Національна безпека (демографічна ситуація в Україні)», «Національна безпека Росії та США (єдиний підхід до розуміння суті термінів)», «Національна безпека України (загальна характеристика)» «Національна безпека України (заходи щодо зміцнення військової безпеки)» тощо [4, с. 415–450].

Слід визначити, що проблеми національної безпеки України та інших країн, створення та реалізації Концепції національної безпеки України досліджували у своїх працях П. Артюх, О. Бандурка, О. Белов, В. Глушков, В. Горбулін, Я. Кондратьєв, О. Копан, І. Кресіна, М. Левицька, В. Ліпкан, М. Мельник, Н. Нижник, В.Почепцов, Ю. Римаренко, О. Шумілов та багато інших дослідників [5, с. 126].

Як зауважують Колодій А. та Колодій О. розглядаючи питання про національну безпеку, не зайвим буде звернутися до системоутворюючого розуміння категорії «нація». Але треба звернути увагу на те, що загальноприйнятого розуміння нації, у сучасній гуманітарній науці не існує [5, с. 127]. Тому доречною видається думка виказана у «Малій енциклопедії етнодержавознавства» згідно якої визначення нації, що існують сьогодні, умовно можна поділити на чотири великі групи: психологічні, культурологічні, етнологічні та історико-економічні. Представники психологічної теорії розглядають сутність нації через спільність національної психології та національного характеру. Прибічники культурологічної зводять до спільності мови та культури. Етнологічна переносить акцент на спільність походження та самосвідомості. Історико-економічна головними ознаками нації вважає те, що вона склалася історично і характеризується спільністю території, мови, економічного життя, традицій, психічного складу, культури [6, с. 121–123]. Оскілки шпальта наукових публікацій повинні бути дискусійними то слід зауважити, що серед зазначених науковців є і ті, хто сумнівається у правильності найменування «національна безпека». Адже при буквальному його тлумаченні на перший план виходить етнічний момент. Насправді мова повинна йти про безпеку не нації чи якоїсь іншої етнічної групи, а такої соціальної структури, якою є увесь Український народ, тобто безпеку Українського народу, про що містить ч. 1, ст. 17 Конституції України. У міжнародній практиці термін «національний» у ряді випадків використовується для того, щоб рівень окремої країни відрізнити від рівня міжнародного співтовариства у цілому [5, с. 127].

Цілісне розуміння загроз у сфері державної безпеки сформульоване у Стратегії забезпечення державної безпеки України, яка затверджена Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. Стратегія кваліфікує загрози державній безпеці як «явища, тенденції і чинники, що унеможливлюють чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів». Документ містить перелік загроз та їх змістовну характеристику. Стратегія прийнята напередодні повномасштабного вторгнення рф на територію України, а тому зміст її положень відображає реалії часу прийняття документу й очевидно коригування з урахування нинішніх реалій.

З названих у Стратегії загроз М. Москалюк виділяє: гібридна війна, яку рф веде в Україні для реалізації власних стратегічних цілей в Україні, у тому числі компрометації її державності, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні та інші засоби, кібератаки; створення окупаційної адміністрації, підконтрольних рф самопроголошених органів, що узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, грубо порушують принципи та норми міжнародного права й свободи людини і громадянина, їх діяльність загрожує державній безпеці України; деструктивна пропаганда як ззовні, так і всередині України, використовуючи суспільні протиріччя, розпалює ворожнечу, провокує конфлікти та підриває суспільну єдність; розвідувально-підривна діяльність спеціальних служб окремих іноземних держав проти України, які намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовувати організовані злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб для зміцнення інфраструктури впливу, спрямована на руйнування механізмів державного управління та місцевого самоврядування; недостатня ефективність державних органів, непослідовність та незавершеність реформ складових сил безпеки, недосконаліть механізмів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення процесу розвитку системи забезпечення державної безпеки, що підвищують уразливість держави до загроз і знижують ефективність заходів із протидії таким загрозам; поширення міжнародного тероризму та нових схем його фінансування, міжнародної злочинності, зокрема в кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного фундаменталізму, політичного та релігійного екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції; намагання окремих держав впливати, зокрема через національні меншини, які проживають на території України, на ухвалення органами державної влади та органами місцевого самоврядування рішень на шкоду державній безпеці України; радикальних суспільних настроїв і середовищ, які є основою для політичного насильства й сепаратизму, діяльності незаконних збройних формувань, поширення тероризму; вплив олігархічних сил на політичні інститути та процеси [7, с. 45].

Є й інші загрози державній безпеці, які залишатимуться актуальними й у середньостроковій перспективі, а тому вимагають чіткого визначення цілей, напрямів та завдань державної політики у сфері державної безпеки. Актуальними пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є: відстоювання незалежності і державного суверенітету; збереження України як держави і нації, відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; європейська і євроатлантична інтеграція.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/254к/96-вр.

2. Аналіз державної політики у сфері національної безпеки і оборони України / А. Дацюк, В. Садовський, О. Полтораков та ін. URL: https://rpr.org. ua/wp-content/uploads/2018/02/Analiz-polityky-NB-pravI-final.pdf.

3. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.

4. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій та ін. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 1232 с.

5. Колодій А. М., Колодій О. А. Концепція національної безпеки України: теорія розуміння та перспективи створення. *Актуальні проблеми правового регулювання сектору безпеки і оборони* : збірник матеріалів наук.-практ. семінару кафедри військового права та правоохоронної діяльності (Київ, 15 листоп. 2023 р.) / за ред. О. Ф. Кобзаря, М. М. Прохоренка. Київ : ТРОПЕА, 2023. 287 с.

6. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; редкол. : Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. Київ : Довіра: Генеза, 1996. 942 с.

7. Національна безпека України : навч. посіб. / С. М. Дерев'янко, Ю. В. Кобець, Т. Б. Мадрига та ін. ; за заг. ред. В. В. Марчука. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2025. 372 с.

Каменський Дмитро Васильович, *завідувач кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету, доктор юридичних наук, професор*

ПРОТИДІЯ ТІНЬОВИМ СХЕМАМ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ОКРЕМІ ТРЕНДИ ДІЯЛЬНОСТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Під час нещодавно організованої публічної дискусії щодо верховенства права, інвестиційного клімату та детінізації економіки директор Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ) наголосив, що економічна безпека держави базується на забезпеченні рівних і справедливих умов для всіх учасників ринку. Він наголосив на необхідності формування партнерських відносин між державою та легальним бізнесом, а також посилення протидії тіньовій економіці, контрабанді та недобросовісній конкуренції як важливих чинників зміцнення економічної безпеки держави.

У виступі голови БЕБ також було акцентовано увагу на посиленні аналітичної складової діяльності Бюро, яка визначає пріоритетні напрями концентрації правоохоронних ресурсів в контексті системної протидії тіньовим сегментам економіки. При цьому, як зауважують представники Бюро,